

SEHÎ BEY, NECÂTÎ BEY'İN DAMADI MIYDI?

Mine MENGİ¹

ÖZET

Şuara tezkireleri, Türk edebiyatı tarihçiliğinin ilk örnekleridir. 16. yüzyılda Sehî Bey'in yazdığı Heşt Behişt, Türk edebiyatında bilinen ilk tezkiredir. Şuara tezkireleri, genellikle şair ve şairlerinden bahseder. Bu tür kaynaklarda şairin hayat hikâyesi ya çok az yer alır ya da hiç bulunmaz. Divan şiiriyle ilgili olarak Necâtî Bey'den bahseden bütün kaynaklarda onun Sehî Bey ile olan yakınlığına da değinilmiştir. 17. yüzyılda Evliyâ Çelebi, Seyahatname'sinin II. Bayezit devri şairlerinden bahsettiği bölümünde Necâtî Bey ile Sehî Bey hakkında, diğer kaynaklardan farklı olarak bir akrabalığın varlığına değinmiştir. Bu çalışmada, tarihî kaynaklardan yararlanılarak Sehî Bey ile Necâtî Bey arasındaki akrabalık ilişkisi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sehî Bey, Necâtî Bey, Heşt Behişt, Evliyâ Çelebi, Âşık Çelebi, Gelibolulu Âli.

IS SEHI BEY THE GROOM OF NECATI BEY?

ABSTRACT

Collections of biographies (tazkiras) about poets are the first samples of Turkish literature historiography. Hest Behist written in 16th century by Sehî Bey is the first tazkira known in Turkish literature. In general, tazkiras contain something about poet and his poems. In this kind of reference did not mostly refer about life stories of poets. In Turkish Classical Literature, all the reference books mentions about Necati Bey tell about his friendship with Sehi Bey. In 17th century, Evliya Celebi inform something about Necati Bey with the differences of other reference books. Evliya Celebi inform that Sehi Bey and Necati Bey are relatives. In this study, relationship of Sehi Bey and Necati Bey is discussed with historical references.

Key words: Sehi Bey, Necati Bey, Hest Behist, Evliya Çelebi, Âşık Çelebi, Gelibolulu Ali.

Edebiyat tarihçiliğimizin ilk örnekleri şuara tezkireleridir. On altıncı yüzyılda Sehi Bey *Heşt Behişt*'le edebiyatımızda bilinen ilk tezkireyi yazmış, daha sonra çoğu mensur olan söz konusu biyografik eserler on dokuzuncu yüzyıla kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Şuara tezkireleri genellikle şairlerden ve eserlerinden söz edip hayat hikayelerine ya kısaca değinir ya da yer vermezler. Tezkirelerde şairler arasında kurulan yakınlık ve çeşitli ilişkiler ise verilen bilgilerin azı olmakla birlikte önemlilerindedir. İlişkilerin başında akrabalık, arkadaşlık ve yakınlıklar gelir. Bu arkadaşlık ve yakınlıkların zemini ya da dayanağı edebi ve kültürel sohbet, içki, eğlence, aynı dönemin kişileri oluş, mizaç uyuşması, öğrenim beraberliği, hemşehrilik vb. özelliklerdir. Anlatımda dil, döneme ve yazarına göre az çok değişiklik göstermekle birlikte anlatılanların çoğu biri ötekinden aktarma olup birbirine benzer. Bilgilerdeki farklılıklar ve sözün uzunluğu daha çok hakkında bilgi verilen şairin tanınmışlığına, tezkire yazarının şaire verdiği öneme, şairlerin dönemlerindeki tanışıklıklarına ve yakınlıklarına göre değişiklik gösterir.

¹ Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Prof. Dr. mmengi@cu.edu.tr.

Divan Şiirinin önde gelen şairlerinden Necati Bey'den bahseden bütün kaynaklar onun Sehi Bey'le olan yakınlığına, aralarındaki dostluğa yer verirler. Necati Bey, Sehi Bey'i gençken tanımış, ona hocalık yapmış, edebiyatla uğraşmayı, şiir sanatını öğretmiştir.

Tezkirelerde iki sanatçı arasındaki bu durum Sehi'nin Necati Bey'in terbiyet-kerdesi ya da telamizinden olduğu yani Sehi'nin yetişmesinde Necati'nin katkısı olduğu, aralarında hoca öğrenci ilişkisi bulunduğu bilgisiyle yer alır.

Necati Bey'le ilgili olarak genelde 16. yüzyıl tezkireleri övücü sözler söyler: Necati'nin hayallerinin inceliği, darbimesel kullanımındaki başarısı, gazel ustası olduğu ve başka özellikleri... Ailesi, çevresi vb. hayat hikayesine ilişkin bilgiler ise kısmen verilmekle birlikte şairliği, edebi kişiliği dışında söylenenlere bakıldığında daha geri planda kalır.

İki şair arasındaki ilişkiye en uzun değinen iki önemli kaynak **Âşık Çelebi'nin Meşairü's-şu'arâ'sı** ve **Gelibolulu Âli'nin Kühhü'l-ahbar'ıdır**.

Hakkında diğer tezkirelere göre daha fazla bilgi edinebildiğimiz

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Necati, ailesi ve çevresindekilerle ilgili şu bilgi bulunmaktadır:

“Oğulları olmuştur amma hiçbirini ömrden behremend olmamıştır. Ve bir kızı var imiş anı Ümmü'l-veled-zâde 'Abdülaziz Çelebi ki 'ulûm-ı 'Arabîyyede bedi'ü'l-bedi' ve fûnûn-ı edebîyyede 'adimü'l-'adildür Amasiyya fetvasından tekâ'üd idüp fevt olmuştur. Bi-hasbi't-tertib mezkûr olur. Ol zemânda yeni mülâzım bulunup ol kızın ana virmişdür. Andan dahî evlâd vücûd bulmamıştır. Necâtînin mahsûs-ı mülâzımlarından biri güyegisi ve biri Sehî Beg idi. Ve biri Nakkaş Bayram idi ki mahalle-i Vefâ'da sakîn olup ıyş u işret ile rûzgâr geçirüp ölünce gicesi kadr ve gündizi bayramdan yeg idi.

.....Merhuma **Sehi Bey gütdi Necâtî hây** diye târih dimüşdür amma Necâtî Sun'isi dimekle ma'rûf şâkirdi bu tarihi kalb-ı ba'z-ı hurûfla **gütdün Necâtî âh** eylemişdür. Bu tefâsil ekser anlardan menkûldür.... (Kılıç, 1994: 450-452).

Gelibolulu Âli de Kühhü'l-ahbar'ın Tezkire kısmında Necati'yle ilgili şunları söyler:

“Ahir-i ömrüne dek sâbikü'z-zikr Sehî Beg ve vârise-i vâhidesin tezevviuc itdüğü 'umdetü'l-müderrişin Ümmü Veledzâde 'Abdü'l-'azîz nâm damad gibi gam-hâr-ı nâ-şâdı ve hem-civârlarından Nakkâş Bayram nam gibi nedîm-ülfet-nihâdı ile geçinmiş, ne mu'ammer olmuş evlâd-ı devletinden behre-dâr olmuş ve ne ol duhter-i bülend-ahterün ebnâ-yı kirâmu rü'yetinden kesb-i nûr kılmış âhyanen berâ-yı hâtır (FII96a) için gönli seyr ü sülûk istese merhûm Mü'eyyedzâde hizmetine gidermiş. Ale'l-husûs Sehî Beg merhûm ki ömr-i varı gibi Necâtî Begün hizmetinden ayrılmaz bir nefes meclisinden cüda olmaz” (İsen, 1994: 158).

Görüldüğü gibi her iki kaynakta da Necati'nin ömrünün sonuna kadar Sehi ile ahabplığının bulunduğu, bir kızının olduğu ve onun dönemin âlimlerinden Ümmü Veledzade 'Abdü'l-'azîz ile evlendirildiği ancak kızının çocuk sahibi olmadığı bildirilmektedir. Bu bilgiyle birlikte Necati'nin yakın çevresinde Sehi'nin, damadı Ümmü'l-Veledzade Abdü'l-'azîz'in ve Nakkaş Bayram'ın bulunduğunu öğreniyoruz.

17. yüzyıla gelindiğinde Evliya Çelebi, ünlü Seyahatnamesi'nde II. Bayezit dönemi şairleri arasında Necati'ye de yer verip şair hakkında kısa fakat övücü sözler söylemiştir. Evliya'nın konuyla ilgili verdiği önemli bilgi ise Necâtî ve Sehi hakkında tezkirelerin söylediklerinden farklı olarak aralarında akrabalık ilişkisinin bulunduğuna değinmesidir. Daha sonra Necati ile Sehi arasındaki bu akrabalık ilişkisine Franz Babinger'in *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı kitabında da yer verilir.

Önce *Seyahatname*'de yer verilen konuyla ilgili bilgilere bakalım:

Evliya Çelebi, *Seyahatname*'nin “**Bayezid Han zamanındaki şairleri bildirir**” başlıklı bölümünde (Kahraman – Dağlı, 2003: 301) iki şairi şöyle tanıtır:

Necati Bey: “*O asırda şairlerin ve edebiyatçıların sultanı eşsiz bir beydi. Edirne şehrinde Sâ'ilî adındaki şairin kurret-i ayn li ve lek sözü gibi kölesi ve oğulluğu idi. İsmi İsa'dır. Ok ve yay vasfında bir penc-beyti vardır ki gerçekten ok ve yayını arşa asmıştır. Yetmiş altı cilt eseri ve hamsesi vardır. 914 tarihinde vefat edip Vefa Sultan yakınına gömülmüştür.*”

Seyahatname'de Necati Bey'le ilgili bu bilgiyi Sehi Bey hakkında verilen şu bilgi izler:

Sehi Bey: “*Necati Bey damadıdır. Zarif dostlarının dedikodularına göre; Sehî Bey Necati'nin kızını almaktan maksadı Necâtî'nin Perişan Evrakını almaktır, diye bugün de söylenir. Gerçekten Sehî Bey şiiirleri sanki Necâtî'ye necat vermiştir. Yahut Sehi'nin ağacı kuru iken Necâtî'nin şiiirleri ile necat bulmuştur.*”

Evliya, *Seyahatname*'nin daha sonraki başka bir bölümünde de yine iki sanatçı arasındaki akrabalık ilişkisine değinerek Sehi'nin Necati Bey'in damadı olduğundan şöyle söz eder.

“**Selim Han (I.Selim, Yavuz) zamanında olan şairleri bildirir**”

Sehî Bey: “*Abdullohoğlu ve Necâtî Bey damadıdır. Hayli eserleri vardır. Şiir:*

Dağlar halka zırhlar geyirüpdür tenime

Cebe satmak nice olur düşmenime

951 (1544) de vefat etti” (Kahraman – Dağlı, 2003: 305).

Evliya'nın her iki şair arasındaki akrabalık ilişkisine değindiği *Seyahatname*'nin daha sonraki bir bölümünde de şu bilgiyle karşılaşırız. Başlık şöyledir:

“*Fetihten sonra Fatih zamanındaki Evliyaullahları ve diğer kabir sahiplerini bildirir.*”

Bu bölümde de Sehi Bey'in Necati Bey'in kızıyla niçin evlendiğini daha doğrusu, Necati'nin şiiirlerine sahip olmak için evlendiğini şöyle anlatır. Yukarıda değindiğimiz ana bölümün alt bölümü şöyledir:

Hazret-i Vefâ'nın vefat tarihi. *Bu Şeyh Vefa'dan aşağı Unkaparı Yolu üzerinde eski Pehlivanlar Tekkesi civarında şairler sultanı Necati Bey gömülüdür. Zamanında asrın biriciği ve devrin seçkini idi. Selis ve hoş divanı ve pek çok ciltli eserleri var. Hatta Edirneli Sehî Bey Necati Bey'in kızını aldı. Necati Bey'in ölümünden sonra Sehî Bey Necâtî'nin kalan evrakıyla Sehî adıyla bir divan etmiştir. Ancak Necati, padişah hizmetinde sancakbeyi olmasa, daima köşesinde otursa idi her gün birer kitabı olurdu. Lâkin Necati, 914'te (1508-09) dünyanın gürlütüsünden kurtulamadı. Kendi mısraı üzere,*

Ölmeyince gelmedi mesken Vefâ meydânına.

dediği gibi sonunda cenazesi Vefa Meydanı'nda kılınıp anılan yerde gömüldü. ...Mezar taşında Karahisari hattıyla damadı Sehî Bey güftesiyle tarihi budur. Gitdi Necati hây (Kahraman – Dağlı, 2003: 320).

Böylece Evliya, *Seyahatname*'nin değişik yerlerinde Sehi Bey'in Necati'nin damadı olduğunu söylemektedir.

Ancak Evliya Çelebi'nin değişik yerlerde bildirdiği ve **zarif dostlarının dedikodularına göre diyerek açıkça sözlü kaynaklara dayandırdığı** bu akrabalık ilişkisi Babinger dışında görebildiğimiz başka hiçbir kaynaktan yer almamaktadır.

Franz Babinger 1927 yılında yazdığı *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* adlı kitabında “Sehi Çelebi Edirne’lidir. Sonradan kayınbabası olan ünlü şair Necâti Nuh’un (Ölm. 17.III.1509) ülfetinde bulunmuş ve ondan ders almıştır.” (Babinger s.76) bilgisine yer verir ki bu bilgiyi aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen herhalde Evliya Çelebi’den almış olmalıdır. Ayrıca Rıdvan Canım (1995: 127), Edirne Şairleri adlı çalışmasında da “F.Babinger, şairin (Sehi Bey’in), Necâti Bey’in damadı olduğunu ileri sürmekte ise de bu bilgiyi doğrulayacak başka bir kaynak da yoktur.” ifadesini kullanır.

Evliya’nın söylediklerinin bir kısmı önceki yüzyıl tezkirelerinin söyledikleriyle örtüşür. Ancak yukarıda yer verdiğimiz ayrı bölümler içinde Sehi Bey’e ilişkin anlattıkları arasında Sehi’nin Necati Bey’le ilişkisine değindiği söz konusu ettiğimiz bazı bilgiler tezkirelerde yer almaz. Seyahatname’nin Sehi Bey’e ilişkin verdiği bilgiler arasında Sehi Bey’in Necati’nin damadı olduğu ancak onun Necati’nin kızıyla evlenme nedeninin Necati’nin şiirlerini, daha doğrusu onun perişan evrakını yani toplanmamış şiirlerini ele geçirmek olduğu bilgisi bulunmaktadır ki ilginç bir bilgidir. Bilginin Necati’nin, Sehi Bey’i damat edinmesi yeni bir bilgi olarak iki sanatçı arasındaki akrabalık ilişkisine işaret ettiği gibi daha da önemlisi Sehi’nin Necati’nin kızını alma nedenidir.

Sehi Bey’in divan sahibi olduğu bilinmektedir. Ancak Divan’ın içeriği ile Necati Bey ilişkisi daha doğrusu Necati Bey’in şiirlerinin toplayarak Sehi Bey’in bu şiirlerden divan tertip ettiği ilişkisi araştırılmaya, her iki divan arasında karşılaştırmaya muhtaçtır. Bu bağlamda Âşık Çelebi’nin Sehi hakkında söylediklerine bakacak olursak Âşık Çelebi, Sehi Bey’in şairliğini beğenmez ve bu konuda şunları söyler: “.....ol asrun şu’arâsıyla mukarin ve merhum Necâti ile musahib belki mu’âsır dimelidür. ....Eski zaman şu’arâsına taklidi iderdi. Zemânenin kavâbilinden gâfil ve teşhis-i makâdirde hayli câhil idi. ....Divanın gördüm kabûle kâbil ebyâtın yazdum” (Kılıç, 1994: 551). Âşık Çelebi’nin Sehi Bey’den verdiği örnek beyitler arasında Necâti’ninkilerle örtüşen beyit bulunmamaktadır ancak “hatem, nişan, serv kasideleri arasında redif benzerliği ya da aynılığı vardır.

Necâti’nin yakın çevresinde bulunanlardan biri de **Sun’î**’dir. Sun’î ile ilgili olarak Âli, Kühnü’l-âhbar’da şunları söylemektedir:

“*Sun’î Kastamonidendür. Merhum Necâti Begün şagirdlerindendir. Şu’arâ-yı Fûrs ebyatını dahi kem tettebbu’ itmemişdür. Ve zamânında bazı pesendide sözler söylemiş hatta Sultan Mahmud asitânesinde Necâti nişâncı, Tali’î defterdâr olup Sun’î kâtib-i divân bulunmuş. Mezîd-i inâyetleri ricâsına bu beyti söylemiş* (İsen, 1994: 93).

Evliya’yı ve Babinger’i hariç tutarak, buraya kadar baktığımız kaynaklarda **Necâti Bey’in** yakın çevresinde **Sehi, Veledzade Abdülaziz, Nakkaş Bayram, Sun’î, Tali’î**’nin bulunduğu söylenmekte ancak akrabalıkla ilgili olarak yalnızca **Veledzade Abdülaziz’in Necati**’nin damadı olduğu bilgisi verilmektedir.

Sehi Bey ile Necati Bey arasındaki akrabalık ilişkisine dönecek olursak, Sehi Bey ile Necati Bey arasında akrabalık ilişkisi olup olmadığı yolunda iz sürme isteğimiz Seyahatname’de rastladığımız ilginç bilgileri bulmamızla başlamıştı. Söz konusu iki sanatçı arasında akrabalık ilişkisinin bulunmasından yana konu ilgimizi çekmişti. Böylece Necati Bey ve Sehi Bey hakkında kaynakların aktardığı biyografik bilgilere farklı yeni bir bilgiyle katkıda bulunacağımızı düşündük. Ancak görebildiğimiz kaynaklar böyle bir katkının yapılmasını imkân vermedi. Bu çalışmadan çıkarabileceğimiz sonuç, üzerinde durduğumuz ve ortaya koyduğumuz biyografik bilgilerin kaynaklarına bakarken her zaman dikkatli okumak ve üzerinde düşünmek gerektiği oldu. Gerek şura tezkirelerinde gerekse tarih vb. başka kaynaklardaki bilgilerin önemli bir kısmının daha çok sözlü ve kısmen de yazılı kaynaklardan naklen aktararak verildiklerini gözden kaçırmamak gerektiği, ayrıca anlatımda hikâye, rivayet

vb. bölümlerin metinlere renk katmak, ilgi çekmek vb. özellikler için kullanıldığını hatırlayarak çalışmak gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle saraylı olan ve sarayda babası ve çevresinden aldığı söylenti, hikaye, rivayet, latife vb. sözlü malzemenin Evliya Çelebi'nin üslubunda her zaman bulunduğunu hatırlamak gerekiyor.

Ayrıca, yukarıda Âşık Çelebi Tezkiresi'nde geçen “*Necati'nin mahsus-ı mülazimlerinden biri güyegüsü ve biri Sehi Beg idi.*” cümlesi üzerinde de durmamız gerekiyor. Dikkatlice “**biri güyegüsü ve biri Sehi Beg idi**” cümlesine bakacak olursak cümlenin sonundaki “**ve biri**” ifadesinin düşmesi ile cümlenin .....**biri güyegüsü Sehi Bey** biçiminde okunması Sehi Bey'in güvey olduğu görüşünü ortaya koymuş olmalı. Böylece Evliya Çelebi ve Franz Babinger'in Sehi Bey'in Necati'nin damadı olduğunu söylemelerinin nedenlerinden belki de en önemlisi bu okuma biçimidir diye düşünüyoruz. Evet, basit bir okuma hatası yani “Necâti'nin mahsûs-ı mülazımlarından biri güyegüsü ve biri Sehî Bey” cümlesindeki “ve biri” ifadesinin düşürülmesi sonucu, Sehi Bey güvey olarak düşünülmüştür.

Kıyasası Necati ile Sehi arasındaki ilişki Evliya Çelebi ve Babinger'in dedikleri gibi akrabalık ilişkisi olmayıp kaynakların çoğunun da belirttiği gibi usta çırak ilişkisi ya da hoca öğrenci ve daha sonra da dostluk ve şairlik mesleğini paylaşma ilişkisidir demek daha doğrudur.

KAYNAKLAR

- Babinger, Franz (1982), *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* (Çev. Coşkun Üçok). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Canım, Rıdvan (1995). *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Evliya Çelebi'nin Sözlü Kaynakları (2012). Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yayınları.
- İsen, Mustafa (1990). *Latîfi Tezkiresi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 1120.
- İsen, Mustafa (1994). *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 93.
- İsen, Mustafa (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kahraman, Seyit Ali - Dağlı, Yücel (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi 1. Cilt 1.Kitap*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kılıç, Filiz (1994). *Âşık Çelebi - Meşa'irü's-Şu'ara İnceleme - Tenkitli Metin*. Ankara: Basılmamış Doktora Tezi.
- Tarlan, Ali Nihat (1992). *Necati Beg Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yekbaş, Hakan (2010). *Sehî Bey Divanı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.